OBSERVAŢII ASUPRA LIMBII PERSONAJELOR LUI C. FACA

DE

FL. DIMITRESCU

Unul dintre cele mai importante izvoare de cunoaștere a limbii vorbite într-o anumită epocă este teatrul. Limba operelor dramatice, a cărei funcție primordială este aceea de a caracteriza personajele în raport direct cu specificul lor individual, oferă cercetătorului fapte bogate și variate. Acest material este cu atît mai bogat, cu cît acțiunea piesei este mai amplă, participînd la ea personaje din diverse categorii sociale.

Pentru istoria limbii, în special, pe lîngă celelalte mijloace de informație, piesele de teatru au o valoare documentară deosebită. Astfel, de pildă, piesele de teatru scrise la începutul și mijlocul secolului trecut, cînd activitatea dramatică ia o mare dezvoltare la noi, ne ajută să cunoaștem caracteristicile lingvistice ale acestei epoci în care se constată reducerea simțitoare a folosirii elementelor turcești și grecești și apariția elementelor rusești și franțuzești. Printre primele noastre piese de teatru care constituie o mărturie a limbii romîne de la începutul secolului al XIX-lea sînt comediile lui C. Faca « Comodia vremii » și « Conversații ». În cele două piese ale sale, apare în mod vădit procesul de pătrundere a elementelor străine în limba vorbită. Alături de cuvintele grecești și turcești, pe cale de dispariție, se ivesc mai ales în limba administrației, termeni noi rusești, iar în jargonul burgheziei o serie de cuvinte și expresii franțuzești.

În « Comodia vremii » este reprezentat conflictul dintre două generații; apar atît reprezentanți ai generației vechi (Ianache și Pavel) cît și exponenți ai tineretului (Elenca și Luxandra, fetele lui Ianache, și pretendenții lor) cărora li se adaugă Smaranda, mama fetelor. Între aceste două « tabere » se ivesc neînțelegeri provenite din ciocnirea a două mentalități diferite. Contradicția dintre concepții, după cum e și firesc, se manifestă și pe plan lingvistic. În vorbirea bătrînilor apar unele cuvinte turcești și grecești: *peșin* p. 42, *belea* p. 39

BDD-A10280 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:20 UTC)

pezevenghi p. 28, în timp ce în vocabularul tinerilor se găsesc din abundență termeni franțuzești: *epolet* p. 30, *proiect* p. 56, *parolist* p. 35, *propus*, *cenzură* p. 56, *rom*, *pișcoturi* p. 43, *canapea*, *solo*, *lornetă* p. 44, *dezagriman* (azi dezagrement) p. 45, *clupuri* (cluburi) p. 43, *catriliu* (cadril) p. 44, *distretă* (distrată) p. 43, *voale*, *epoleturi* p. 30, *sentimenturi* p. 30, *regulament*, *departament*, *prezident* p. 42, *batalion* p. 32. Alături de elementele franțuzești apar de asemenea cuvinte rusești pe care bătrînii le consideră, din cauză că au intrat în limbă în aceeași epocă cu cele franțuzești, tot de origine franceză:

Dar că au niște cuvinte, niște vorbe franțuzești,
Otnășenii, *ofis*, *delle* de nu le mai isprăvești (p. 42).

Aceste vorbe franțuzești sînt de fapt rusești: *otnășenii* înseamnă « rapoarte oficiale », *ofis* — decret domnesc și *delle* — dosare.

Însemnătatea lucrării lui C. Faca constă și în aceea că autorul a înfățișat pentru prima oară jargonul franțuzesc al reprezentanților claselor dominante din jurul anului 1830[1]. În « Comodia vremii », C. Faca satirizează vorbirea împestrițată cu cuvinte franțuzești a celor din păturile de sus ale societății.

Faca ironizează exagerata folosire a cuvintelor, expresiilor și întorsăturilor de frază străine cînd pune să vorbească pe Elenca:

Ascultă, *ma șer* Luxandră, aș vrea să mă plimb pă pod,
Și-apoi să stau în caleașcă la Madam *marșand de mod*
Voi să-mi fac o pălărie cu *blonduri* și *au velur*
Căci îmi vine *a merveliu*, cu *boaoa* de samur (p. 29);

sau pe Luxandra:

În jurnalu după urmă e ceva deosebit:
D-abor o demoazelă, cîn se află *an vizit*
Este de *bonton* la *modă* să aibă *capot* deschis,
În mînă cu *portofeliu* și cu *baiader* închis
Iar cînd mergem la plimbare, *voale* verzi ne trebuiesc
Ah! *ma șer*, să-mi vezi *mantela*, mai *sublim*, mai lucru *fen*,
O dublură-nfricoșată și fața *amur san fen* (p. 30).

Conștient că jargonul este « un rău al vremii », Faca îl ironizează redînd nu numai aspectul său pur lexical (împestrițarea cu cuvinte străine), ci și latura sa sintactică, jargonul folosindu-se pe scară largă de expresii și construcții luate direct, fără nici un discernămînt, din limba franceză:

l'amur de dié (p. 31); îmi vine *a merveliu* (p. 29); *kel idé* (p. 30); *anșanté de vu voar* (p. 34); *de peti je inosan* [2] (p. 45); nu-ș cine trece *a pié* (p. 30); *kel gras*

---

[1] Eliade, primul editor al lui Faca, socotind că autorul a căutat să biciuiască în primul rînd mania franțuzitelor și-a permis să schimbe titlul lucrării în « Franțuzitele » și chiar să introducă modificări în textul original: în loc de *slujit* a pus *servarisit*, în loc de *mă socotesc* — *pansarisesc*, *înșălată* e schimbat în *tromparisită* etc. (cf. ed. V. Vîrcol, 1906, p. 4 ș. a.).

[2] Cf. la Gr. Alexandrescu « niște mici petreceri ce se zic romînește jocuri nevinovate », p. 91.

BDD-A10280 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:20 UTC)

(= ce grație) (p. 55). Din astfel de exemple reiese că eroii lui Faca nu folosesc în jargonul lor numai cuvinte, ci au introdus chiar construcții cu prepozițiile respective: *îmi vine* a *merveliu* (= *îmi vine* de *minune*) sau *trece* a *pié* (*trece pe jos*).

În contrast cu Elenca și Luxandra apare Măriuța, fata în casă a « franțuzitelor » care neînțelegînd limbajul bizar al stăpînelor ei își exprimă mirarea astfel:

Pas' de-ascultă și-nțelege! comedie parc-ar fi! (p. 33).

În piesa « Conversații » părerile cocoanei Catinca, apărătoare a folosirii limbii romîne în teatru:

Parcă noi nu sîntem oameni, parcă datorii avem
Să simțim în limbi străine și nemțește să rîdem! (p. 53),

sînt puse în contrast cu părerile cocoanei Smaranda, femeie « modernă », intrigată la gîndul că actorii ar putea vorbi la teatru în romînește:

În sfîrșit, în orice limbă, numai streină de-o fi,
O tragedie se poate prea frumos *pasarisi*,
Numai limbile streine pot vorbi de *santiman*,
Numai nemții și francezii pot avea de *aminsan* (p. 54).

În limba conversației, Faca înregistrează fenomenul introducerii unor termeni francezi cărora li s-au adăugat desinențe grecești.

Știm persona dumnevoastră s-o *apreciarisim* (p. 33);
Și mă rog, șezi, coconiță, să nu te *jenarisești* (p. 34);
[Actori] vrednici *s-amuzarisească* niște nobili privitori (p. 53).

Exemple de acestea arată că influența franceză s-a altoit uneori pe un teren grecesc; cuvintele franceze au căpătat, în anumite cazuri înfățișare grecească. Faptul este de o deosebită importanță pentru studiul limbii romîne de la începutul secolului al XIX-lea pentru că ne arată că influența greacă asupra limbii noastre era pe sfîrșite și că din ea au rămas productive numai cîteva sufixe. Acestea erau folosite de cei cărora li se părea normal să adauge unui cuvînt francez, de curînd intrat în limbă, un sufix deja cunoscut. Jargonul claselor dominante din jurul anului 1830 avea deci un puternic caracter francez cu unele elemente grecești.

După cum se știe, jargonul nu este decît « o adunătură de cuvinte specifice care oglindesc gusturile specifice ale aristocrației sau ale vîrfurilor burgheziei » (Stalin, Marxismul și problemele lingvisticii, p. 14). El are la bază însă limba comună a întregului popor. Într-adevăr, și în limba personajelor lui Faca se întîlnesc peste tot cuvinte, construcții și forme caracteristice limbii comune. Iată astfel cum vorbește tînărul Dimitrache:

Madmazel, cu plecăciune! ș-încă iertăciune cer
Să-ți recomanduesc astăzi pe tînărul ofițer
Și pe domnu Căpitan din întîiul batalion
Al căruia nume este monsiu, monsiu Simion

sau moderna Elenca:

BDD-A10280 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:20 UTC)

Cînd aș ști cu-ncredințare că sînt cîte le vorbești
Și că n-oi fi înșelată ș-adevărat mă iubești
Și că jertfa nu mi-oi pierde-o, dar oi face-o pentr-un ce
Ți-aș făgădui din parte-mi amur și fidelité.

Limba vorbită de personajele lui C. Faca are un pronunțat caracter regional muntenesc, explicabil — desigur — prin faptul că Faca era muntean și că acțiunea « Comodiei » sale se petrece în Muntenia.

În limba eroilor lui Faca se întîlnesc particularități caracteristice graiului din Muntenia (unele dintre ele apar și în alte regiuni ale țării, dar în Muntenia au o mai mare răspîndire) ca:

e trecut la *ă* în *pă* (p. 27, 37, 44, 45 etc.), *să* (pentru pron. *se*) (p. 35), *e* trecut la *i* în *fetile* (p. 44), *soarile* (p. 35), *damile* (p. 45), *e* la plural corespunzînd lui *o* de la singular în *picere* (pl. p. 42); lipsa aspirației la inițială *aideți* (p. 33, 43) sau în interiorul cuvîntului: *maalaoa* (p. 45); alterarea consoanelor finale la pers. 1 sg. ind. prezent a verbelor de conj. II, III: *văz* (p. 32, 35), *pierz* (p. 36), *rîz* (p. 25), *crez* (p. 32), *simț* (p. 35); *spui* (p. 28); prezența demonstrativului *ăștiea* (p. 31); întrebuințarea pronumelor *cevași* (p. 34), și *cinevași* (p. 36) etc.

Faca a notat direct limba vorbită în toată simplitatea ei nestilizată. Astfel el a înregistrat un fenomen sintactic pe care consolidarea normelor limbii literare l-a înlăturat: lipsa acordului dintre subiect și predicat: **Toți,** *frate*, **te amărăște** (p. 42); **datorniei a început** *să se adune* (p. 37).

În limba personajelor lui C. Faca sînt foarte numeroase formele familiare dintre care remarcăm reducerea unor cuvinte prin dispariția unor sunete sau a unor silabe: *du-te uită* (p. 46) din *du-te de te uită*, *nu-ș cine* (p. 30) pentru *nu știu cine;* folosirea formei *tat'to* (p. 25) pentru forma literară *tată(l) tău;* întrebuințarea formei pronominale *fieștecare* (p. 25), frecvența unor forme populare de viitor pe care limba literară le-a părăsit:

Îți moi spinarea . . .
Cum *oi mai afla* în casă coconaș ori militar (p. 28);
[Ginerele] *va să-l nimerească* greuleț la buzunar (p. 35).

În lexicul folosit de personajele lui C. Faca apar unele cuvinte popular-arhaice, atestate și la ceilalți scriitori ai epocii, ca *a noroci, norocire, prieteșug:*

Sînteți atît de galante încît . . .
N-aș vrea altă fericire decît *să mă norocesc*
Cu *prieteșug* și stimă . . . (p. 33).

Verbul (a se) *spăsi* are la Faca un semn aparte:

(Ianache) Bună ziua dumitale; ce mai faci?
Cum mai trăiești?
(Pavel) Slavă domnului, vecine! Dumneata
Cum *te spășești?* (= cum o duci) (p. 41),

iar verbul *a cîmpi:*

Te sfătuiesc, jupîn Stane, de aici *să te*

BDD-A10280 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:20 UTC)

cîmpești (= să pleci) (p. 29)

este probabil o creație proprie a lui C. Faca.

Personajele lui C. Faca întrebuințează multe expresii și construcții populare:

[Dracu] își bagă coada *pîn* toate . . . (p. 38);
[Fetele] *n-au minte nici d-o para*
S-or mai mărita și ele *cînd mama s-o deștepta* (p. 32);
Pas' de dormi, *pas'* de te culcă plin de venin și necaz (p. 49);
Munc-a fost nimicnicită și niște bani *geaba* dați
Par-c-a fost bani de aramă, și *pă gîrlă aruncați* (p. 47).

Exemplele de mai sus arată că C. Faca a fost un bun observator al limbii din epoca sa. Limba personajelor lui Faca consemnează starea limbii literare de la începutul secolului al XIX-lea care nu își definitivase încă normele ei structurale. Așa se explică abundența formelor regionale, a construcțiilor neîngrijite și chiar neconforme cu structura gramaticală a limbii unice naționale. Faca este printre primii scriitori care notează cu exactitate limba vorbită în Muntenia. Dovada o avem în împrejurarea că aceleași particularități de limbă pe care le-am relevat la C. Faca sînt întîlnite și în paginile scrise de A. Pann, N. Filimon etc.

Trăind într-o perioadă deosebit de interesantă din punct de vedere lingvistic, C. Faca se așază pe poziția de apărare a tradițiilor limbii romîne și condamnă tendințele de îndepărtare a limbii romîne de la sursele ei populare. El satirizează jargonul așa cum vor face mai tîrziu cu mai mult talent și succes V. Alecsandri și I. L. Caragiale.

Dacă contribuția lui Faca la dezvoltarea limbii noastre literare este destul de modestă, opera lui rămîne un prețios document lingvistic al epocii de la începutul veacului trecut. Faca scrie într-un moment cînd literatura dramatică, gen nou în acea epocă, era în faza de început a dezvoltării ei. Limba teatrului se va îmbogăți treptat pe măsură ce se vor înmulți creațiile dramatice și prin contribuția unor scriitori ca C. Negruzzi, N. Millo și, îndeosebi, V. Alecsandri și I. L. Caragiale.

BDD-A10280 © 1955 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 09:01:20 UTC)